

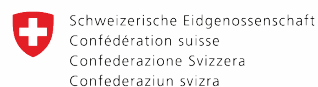

© Батсайхан

СҮХБААТАР ДҮҮРЭГ

**“Хүн ам зүй, шилжилт хөдөлгөөн ба хэрэгцээ шаардлага”
Түргэвчилсэн судалгаа**

**2022 оны 9-р сараас 2023 оны 2 дугаар сар
(Гуравдугаар ээлжийн тоон мэдээлэл нэгтгэл)**

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг

АГУУЛГА

Удиртгал ба аргачлал.....	1
1. Мэдээллийн дүн шинжилгээ – Сүхбаатар дүүрэг	4
1.1 Хүн амын суурь тоон үзүүлэлт ба хүн ам зүйн тойм	4
1.2 Бүртгэл.....	5
1.3 Ирсэн иргэд.....	6
1.4 Явсан иргэд.....	8
1.5 Хөдөлмөр эрхлэлт.....	9
1.6 Санхүүгийн нөхцөл байдал.....	10
1.7 Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд.....	10
1.8 Үйлчилгээний хүртээмж ба дэд бүтэц.....	12
Дүгнэлт.....	13

УДИРТГАЛ БА АРГАЧЛАЛ

УДИРТГАЛ

Энэхүү дүүргийн хэмжээний тайлан нь Сүхбаатар дүүргийн хүн ам зүй, шилжилт хөдөлгөөн ба хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлоход чиглэсэн үндсэн сэдвүүдийн хүрээнд 2022 оны 9 дүгээр сараас 2023 оны 2 дугаар сарын тойм мэдээллийг харуулсан болно. Уг судалгаа нь Монгол дахь ОУШХБ-аас Улаанбаатар хотод хийсэн хөдөлгөөнийг тандах ДТМ судалгааны аргачлалын гурав дахь удаагийн тоон мэдээлэл нэгтгэлийн үе шат юм.

Нэгдүгээр шатны тоон мэдээлэл нэгтгэлийн адил энэхүү судалгаагаар Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд хүн амын бодит тоон мэдээлэл, суурь тоон үзүүлэлт, шилжин ирэгсэд ба явагсад (шилжилт хөдөлгөөн), хөдөлмөр эрхлэлт, санхүүгийн нөхцөл байдал, шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд, үйлчилгээний хүртээмж болон дэд бүтэц гэсэн найман үндсэн сэдвийг авч үзсэн болно. Тоон мэдээллийг Сүхбаатар дүүргийн хамгийн жижиг засаг захиргааны нэгж болох хэсгийн¹ нутаг дэвсгэрийн нөхцөл байдал, мэдээлэл нэгтгэгчийн мэдлэгийн нөөц бололцоо, мэдээллийн нээлттэй байдлаас хамааран хэсгийн ахлагч нараар тандалт судалгаа, ярилцлага хийх замаар нэгтгэсэн болно.

Олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллага (ОУШХБ)-ын өмнөх судалгаануудаас харахад газрын доройтол, уур амьсгалын өөрчлөлт зэрэг хүчин зүйлс Монгол Улсын уламжлалт амьдралын хэв маягийг өөрчилж байгааг бидний хийсэн өмнөх судалгаанууд тогтоосоор байна. Ган, зудын² давтамж нэмэгдэж, ажлын байр цөөн, амьдрах орчин нөхцөл хангалтгүй, хөдөөгийн хүн амын мал аж ахуйгаас хараат байдал зэрэг нь суурин газар болон бусад аймаг³ орон нутаг руу чиглэсэн шилжилт хөдөлгөөнийг нэмэгдүүлэх хүчин зүйл болсоор байна.

Тэдгээр шилжих хөдөлгөөний үндсэн шинж чанарыг ойлгоход Монгол Улсын хэмжээнд өөр өөр байршилд ажиллаж амьдарч, шилжилт хөдөлгөөнд оролцож буй хүн амын бодит тоон мэдээлэл шаардагдах бөгөөд мэдээллийн зөрүүтэй байдал үндсэн шинж чанарыг ойлгоход саад болж байна.

Энэхүү судалгаа нь Сүхбаатар дүүргийн хүн ам, шилжилт хөдөлгөөний бодит мэдээллийг олж авах замаар энэ хоёр мэдээлэл хоорондын зөрүүг арилгаж дотоодын шилжилт хөдөлгөөний талаарх бодлого, үйл ажиллагааг бодит мэдээллээр хангах, мэдээллийн баазыг нэмэгдүүлэх зорилготой.

СУДАЛГААНЫ АРГАЧЛАЛ

Энэхүү тайланд Монгол Улс дахь ОУШХБ-ын Шилжилт хөдөлгөөнийг тандах матриц (ДТМ)-ийн аргыг үндэслэн боловсруулсан хөдөлгөөнийг тандах (МТ) дэд аргачлалыг ашигласан болно.

Судалгаанд Сүхбаатар дүүргийн хамгийн жижиг засаг захиргааны нэгж болох хэсгийн түвшинд хэсгийн ахлагч нараар дамжуулан тоон мэдээллийг нэгтгэсэн. Хэсгийн ахлагч нар өөрийн нутаг дэвсгэрийн иргэдтэй ярилцах, ажиглалт хийх, өөрсдийн бусад нөөц бололцоог ашиглах болон харилцаа холбооны хэрэгслүүдийг ашиглан тоон мэдээллийг нягтлах, баталгаажуулах ажлыг хийсэн. Хэсгийн ахлагч нарыг судалгааны агуулга тус бүрээр нь ялган эрэмбэлсэн найман үндсэн сэдвийг багтаасан судалгааны агуулгыг/хэрэгслийг нөхөхийг хүссэн юм. Тэд Кобо программ хангамжаар дамжуулан тоон ажиглалт, баталгаажуулалт хийгдсэн мэдээллийг гар утас эсвэл таблет ашиглан цахим системд нөхөж илгээсэн. Мэдээллийг зөв, чанартай нэгтгэхийн тулд судалгааг хэрэгжүүлэхээс өмнө хэсгийн ахлагч нарыг судалгааны асуулгын дэлгэрэнгүйг ойлгох, тандалт судалгааг хийх арга аргачлалыг багтаасан сургалтад хамруулсан. Түүнчлэн ДТМ судалгааг хариуцсан ажилтнууд мэдээлэл нэгтгэх явцад үүссэн аливаа асуулт, асуудалд цаг тухайд нь хариу өгч бэлэн байдалд ажилласан юм.

Өгөгдлийг системд нэгтгэх үйл явц албан ёсоор хаагдамагц ДТМ-ийн судалгааны баг бүрэлдэхүүн тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх ажлыг эхлүүлсэн бөгөөд гарч болзошгүй алдаа, тоон мэдээллийн зөрүү, давхардал зэргийг илрүүлэхийн тулд өгөгдлийн хяналтын шатанд чанарын баталгаажуулалтын шалгалтыг сонгогдсон дүүргүүд

дээр хийсэн. Энэхүү тайланд тусгагдсан аливаа үр дүнг хэсгийн түвшинд нягтлан харах боломжтой гэдгийг дурдах нь зүйтэй юм.

ХЯЗГААРЛАГДМАЛ БАЙДАЛ

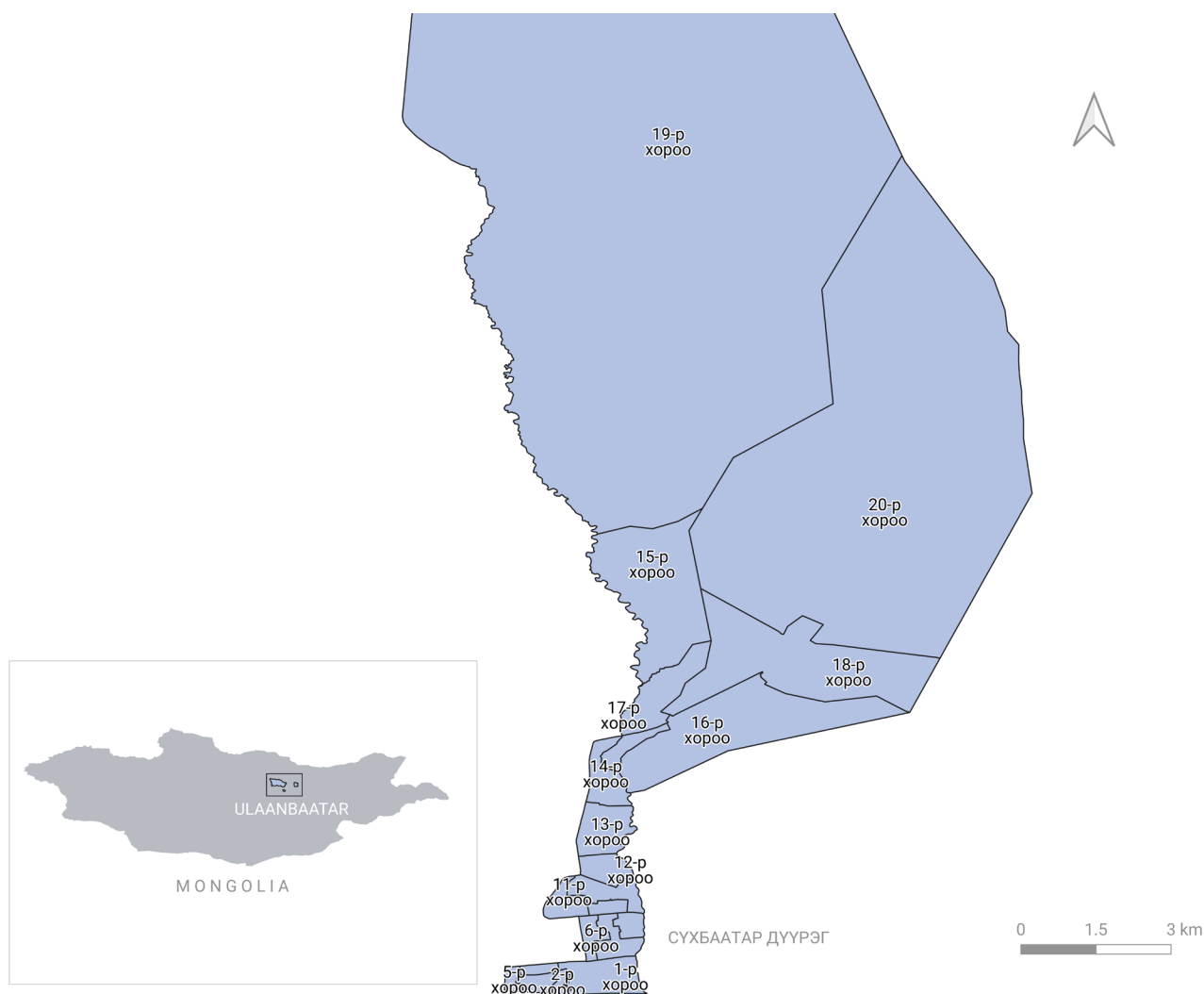
Энэхүү судалгаанд ашигласан аргачлал нь үндсэн мэдээлэгч нараас өгсөн мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийж байгаа төдийгүй бусад эх сурвалжтай гурвалсан өгөгдлийн санг бий болгох үндсэн зорилготой юм.

Нэгтгэсэн өгөгдөл нь үндсэн мэдээлэгч нарын мэдлэгт тулгуурласан ажиглалт, тооцоолол, төсөөллийг илэрхийлдгээрээ ялгаатай юм. Тиймээс өгөгдлийн

найдвартай байдал нь ажиглалт, тандалт судалгааг хийж буй нэгжийн хэмжээ (жишээ нь, хэсгийн хэмжээ, хүн ам), хэсгийн ахлагчийн иргэдтэй хэр ойр холбоотой, ажиглалт, тоон мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийх чадвар, мэдлэг гэх мэт хүчин зүйлсээс хамаарч ялгаатай байх магадлалтай тул өгөгдлийн гадаад болон дотоод мэдээллийн хүчин төгөлдөр байдал хязгаарлагдмал юм.

Нэмж дурдахад, тоон мэдээллийн үр дүнгийн гурвалжинд тусгасан үнэлгээ нь тухайн ажиглалт хийсэн байршилд зөвхөн нэг гол мэдээлэгчээс авсан мэдээллээр хязгаарлагдсан болно.

ГАЗАР ЗҮЙН ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Хүснэгт 1. Тоон мэдээлэл нэгтгэх үеийн Сүхбаатар дүүргийн хүн ам

Дүүрэг	Хэсгийн тоо	Хүн амын тоо (бүртгэлгүй түр оршин суугчдын мэдээллийг багтаасан)
Сүхбаатар	181	137,655
Нийт	181	137,655

НЭР ТОМЬЁОНЫ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Хүн амын суурь тоон үзүүлэлт: Гарал үүсэл, бичиг баримтын байдал, хууль эрх зүйн нөхцөл байдал, бүртгэл, нас, хүйс, нийгэм-хүн ам зүйн бусад шинж чанараас үл хамааран үнэлгээ хийх үед тухайн байршилд байгаа бүх оршин суугч.

Өрх: Нэг дээвэр дор амьдардаг, зардал болон хоол хүнсээ хуваалцдаг бүлэг хүмүүс

Ирсэн иргэд: Улаанбаатар хот дотор эсвэл хотын гаднаас ирсэн эсэхээс үл хамааран хамгийн багадаа дөрвөн долоо хоног болон түүнээс дээш хугацаагаар оршин суух зорилготой хотын ямар нэг байршилд ирсэн хүмүүс (шилжилт хөдөлгөөн, түр оршин суух бүртгэл зэргийг хийлгэсэн эсэхээс үл хамаарна).

Явсан иргэд: Улаанбаатар хот дотор эсвэл хотын гадагшаа явсан эсэхээс үл хамааран хамгийн багадаа

дөрвөн долоо хоногийн туршид буцах бодолгүй, аль нэг байршилд явсан хүмүүс (шилжилт хөдөлгөөн, түр оршин суух бүртгэл зэргийг хийлгэсэн эсэхээс үл хамаарна).

Мэдээлэгч: Мэдээллийн эх сурвалж бөгөөд энэ судалгаанд Улаанбаатар хотын нийт хэсгийн ахлагч нарыг хэлнэ.

Мэдээлэл нэгтгэгч: Мэдээлэл нэгтгэж буй хүн. Энэхүү үнэлгээнд үндсэн мэдээлэгч нар мэдээлэл нэгтгэсэн тул эдгээр хоёр нэр томьёо давхцана.

Гэр хороолол болон орон сууц зонхилсон хэсэг: Засаг захиргааны хамгийн жижиг хэсэгт улсаас халаалт, цэвэр усаар хангагдсан орон сууц, зөөврийн усаар хэрэгцээгээ хангадаг, мод, нүүрс түлж гэрээ дулаацуулдаг гэр хороолол зэрэгцэн оршдог хэсгийг хэлнэ.

1. МЭДЭЭЛЛИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ – СҮХБААТАР ДҮҮРЭГ

1.1 ХҮН АМЫН СУУРЬ ТООН ҮЗҮҮЛЭЛТ БА ХҮН АМ ЗҮЙН ТОЙМ

40,616
Өрх

137,655
Хувь хүн

53%
Эмэгтэй

35%
Хүүхэд

2,291
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд

1,061
Асран хамгаалагчгүй ахмад настан

926
Жирэмсэн эмэгтэй

1,315
Эцэг, эхийнхээ аль нэгээс тусгаарлагдсан хүүхэд

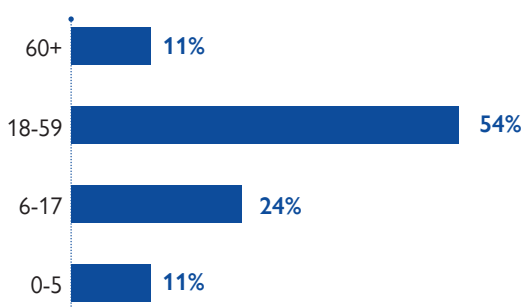

1,110
Өрх толгойлсон эцэг, эхтэй өрх

6,684
60 ба түүнээс дээш насны өрхийн тэргүүлэгчтэй өрх

График 1. Хүн ам зүй (эзлэх хувь)

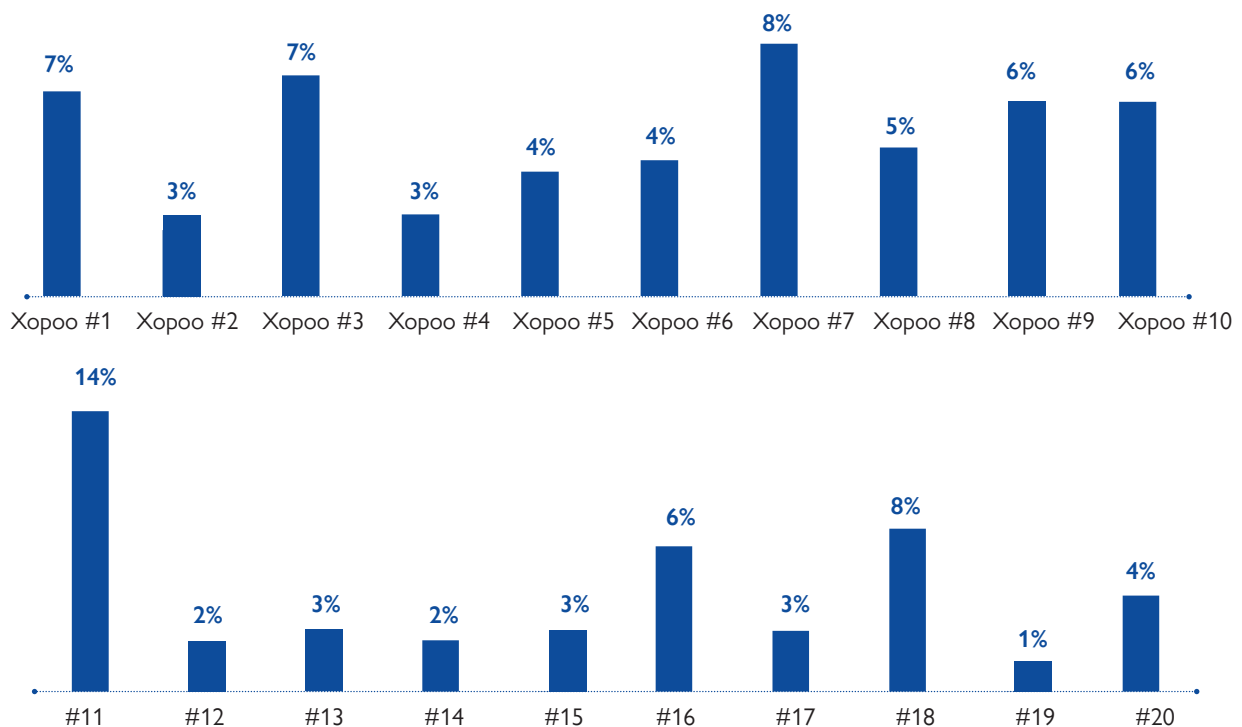
Үнэлгээ хийх үед (2022 оны 9 дүгээр сараас 2023 оны 2 дугаар сар) Сүхбаатар дүүрэгт 137,655 иргэн буюу 40,146 өрх бүртгэгдсэн нь Улаанбаатар хотын хүн амын 8 хувийг эзэлж байна. Дүүргийн хүн амын 53 хувь нь эмэгтэй байна. 35 хувь нь насанд хүрээгүй хүүхэд байгаа нь өндөр үзүүлэлт бөгөөд үүний 11 хувийг 0-5 нас, 24 хувийг 6-17 насны хүүхдүүд эзэлж байна. Хүн амын 54 хувийг 18-59 насны насанд хүрэгчид, 11 хувийг 60 болон түүнээс дээш насны ахмад настан эзэлж байна.

Сүхбаатар дүүрэгт нийтдээ 2,291 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн (дүүргийн хүн амын 2 хувь), 926 эмэгтэй жирэмсэн (эмэгтэйчүүдийн 1 хувь), 1,061 асран хамгаалагчгүй ахмад настан (60 болон түүнээс дээш настай өндөр настны 9 хувь), 1,315 эцэг, эхийнхээ аль нэгээс эсвэл аль алинаас тусгаарлагдсан хүүхэд (18-аас доош насны хүүхдүүдийн 3 хувь) судалгаа хийсэн хугацаанд бүртгэгдсэн байна. Түүнчлэн 1,469 өрх толгойлсон эцэг, эхтэй өрх, 60

ба түүнээс дээш насны өрхийн тэргүүлэгчтэй¹ 6,684 өрх байгаа нь тус дүүргийн нийт өрхийн 4 хувь болон 16 хувийг тус тус эзэлж байна.

Сүхбаатар дүүрэг нь нийт 24 хороо, 181 хэсэгтэй. 11 дүгээр хороо хамгийн их хүн амтай буюу дүүргийн хүн амын 14 хувийг эзэлж байгаа бол үүний дараа 7, 18 дугаар хороод нийт хүн амын 8 хувийг тус бүр эзэлж байна.

График 2. Хүн ам хороогоор (эзлэх хувь)

1.2 БҮРТГЭЛ

Судалгааг нэгтгэсэн хугацаанд нийт хэсгүүдийн 38 хувь нь иргэдийн 90 гаруй хувь нь оршин суугчийн бүртгэлтэй (шилжилт хөдөлгөөний бичиг баримтын зөрчилгүй) гэсэн тооцоо гаргасан ба үүний 2 хувь (3 хэсэгт) нь 100 хувь бүртгэлтэй байна.

Түүнчлэн хэсгүүдийн 54 хувь нь дийлэнх иргэд нь бүртгэлтэй (иргэдийн 61-89 хувь), 6 хувь нь тал нь бүртгэлтэй (иргэдийн 40-60 хувь) гэсэн бол үлдсэн хэсгийн ердөө 3 хувь нь иргэдийн 40-с доош хувь бүртгүүлсэн гэж мэдээлжээ.

⁵ Ирсэн иргэд гэдэг нь тус дүүрэгт эсвэл дүүргээс гадна байршлаас ирсэн эсэхээс үл хамааран тус дүүрэг дэх аль нэг байршилд оршин суухаар ирсэн иргэн, айл өрхийг хэлнэ.

График 3. Оршин суух бүртгэл (хэсэгт эзлэх хувь)

Иргэд өөрсдийгөө тухайн хэсэгт түр зуур оршин сууж байгаа гэж үзэн өөрийн оршин суугаа газартаа бүртгүүлэхгүй байгаа нь бүртгэлгүй байх үндсэн шалтгаан болж байна гэж тус дүүрэг дэх бүх хэсгийн 30 хувь мэдээлсэн. Энэ үзэгдэл ялангуяа 16-р хороонд (тус бүрд 14 хэсгийн мэдээлснээр) зонхилон тохиолдсон харагдаж байна.

График 5. Бүртгэлээ хийлгэдэггүй үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

1.3 ИРСЭН ИРГЭД²

Судалгаа явуулахаас өмнөх сүүлийн зургаан сарын хугацаанд Сүхбаатар дүүрэгт нийт 4,898 иргэн ирсэн нь Улаанбаатар хотод ирсэн нийт иргэдийн 11 хувийг эзэлж байна. 9 болон 7-р хороод (дүүрэгт нийт ирэгсдийн тус бүр 5 хувь) хамгийн өндөр хувьтай ирсэн иргэд бүртгэгдсэн гэж мэдээлсэн. Улаанбаатар хотын бусад дүүргээс ирэгсдийн дийлэнх буюу 87 хувь нь Улаанбаатар хотын бусад дүүргээс ирэгсэд байгаа бол үүний дараа хөдөө орон нутгаас ирэгсэд (10 хувь), тус дүүргийн өөр хороо/хэсгээс ирсэн иргэд (3 хувь) байна.

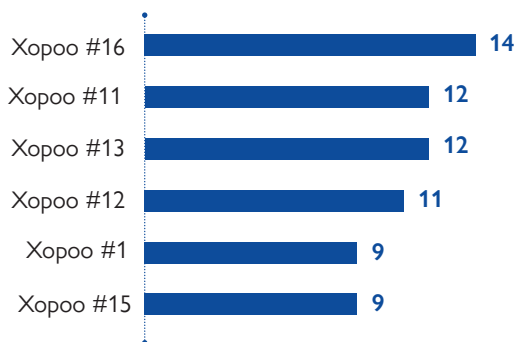
² Ирсэн иргэд гэдэг нь тус дүүрэгт эсвэл дүүргээс гадна байршлаас ирсэн эсэхээс үл хамааран тус дүүрэг дэх аль нэг байршилд оршин суухаар ирсэн иргэн, айл өрхийг хэлнэ.

График 4. Оршин суух бүртгэл 90-с дээш хувь хийгдсэн хороод (нийт хэсэг)

Бүртгүүлэхгүй байх бусад шалтгаанд бүртгүүлэхэд ямар ч ашиг тусыг олж харахгүй байна (16 хувь), боловсролын шалтгаан (15 хувь), бүртгэлийн маягтуудыг хэрхэн бөглөхийг мэдэхгүй (10 хувь), бүртгэлийн маягтыг бөглөхөд хэт их мэдээлэл шаарддаг (9 хувь) гэсэн шалтгаанууд багтжээ.

График 6. Түр зуур оршин сууж байгаа гэж үзэн бүртгэл хийлгэхгүй байгаа иргэдийн хамгийн өндөр үзүүлэлттэй хороод (хэсгүүдийн эзлэх хувь)

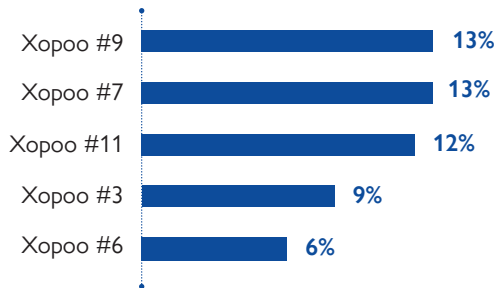
Улаанбаатар хотын бусад дүүргээс ирэгсдийн 54 хувь нь орон сууц зонхилсон хэсгээс ирсэн бол 29 хувь нь орон сууц зонхилсон хэсгүүдээс, 17 хувь нь орон сууц, гэр хороолол холимог хэсгүүдээс ирсэн байна.³ Хөдөө орон нутгаас ирсэн иргэдийн 44 хувь нь аймгийн төвийн багуудаас ирсэн бол 37 хувь

³ Гэр хороолол зонхилсон хэсэг гэдэг нь хот төлөвлөлтийн дэд бүтэц болон усны хангамжгүй Монголын уламжлалт амьдрах байрыг хэлнэ. Гэр хороолол зонхилсон хэсгийн оршин суугчид ихэвчлэн зөөврийн ус ашиглаж мод эсвэл нүүрс түлж халаалтаа авдаг. Орон сууц зонхилсон хэсэгт улсаас халаалт болон ус хангамжийг шийдэж өгсөн байдаг. Гэр хороолол ба орон сууц холимог хэсэгт эдгээр хоёр амьдрах орчин нь хамтран оршдог.

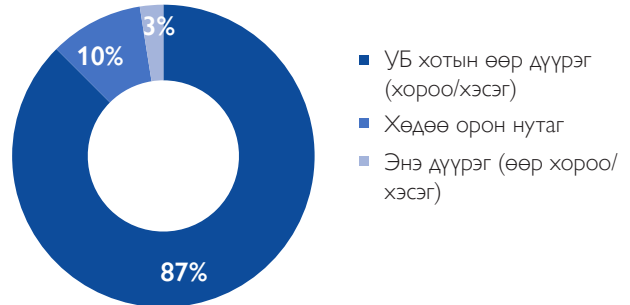

нь сумын төвийн багуудаас, 19 хувь нь хөдөөгийн багуудаас⁴ ирсэн байна.

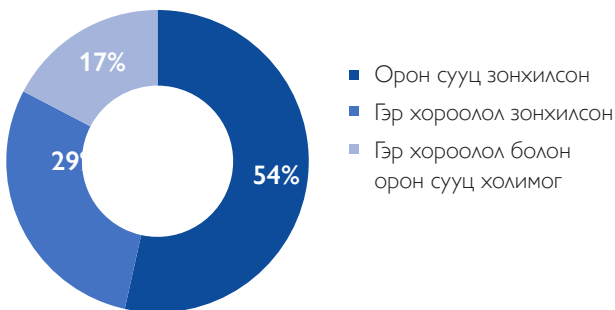
График 7. Ирсэн хөдөлгөөн хамгийн их бүртгэгдсэн 5 хороо (эзлэх хувь)

Бүдүүвч 1. Ирсэн хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

Бүдүүвч 2. Улаанбаатар хот доторх ирсэн хөдөлгөөний төрөл (орон байрны төрөл)

Бүдүүвч 3. Хөдөө орон нутгаас ирсэн хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

Сүхбаатар дүүрэгт боловсрол (26 хувийн мэдээлснээр) нэрлэсэн шалтгаанаар ирэгсэд зонхилох үзэгдэл хэвээр байсан бол үүний араас орон сууц, газар эзэмших (21 хувь) ба хөдөлмөр эрхлэлт (13 хувь) оржээ. Хөдөлмөр эрхлэх зорилгоор ирэгсдийн 38 хувь нь нийгмийн ажлын

салбарт хөдөлмөр эрхэлсэн бол дараа нь барилгын салбар (15 хувь), боловсролын салбар (13 хувь) орсон байна. Гурав дугаар ээлжийн тоон мэдээлэл нэгтгэх хугацаанд Сүхбаатар дүүрэгт отор нүүдэл⁵ хийх зорилгоор ирэгсэд бүртгэгдээгүй байна.

⁴ Баг гэдэг нь хөдөө орон нутаг дахь засаг захиргааны хамгийн жижиг нэгж юм. Аймгийн төвийн баг гэдэг нь аймгийн төвд байрладаг засаг захиргааны хамгийн жижиг нэгж бол сумын төвийн баг гэж Монгол Улсын хөдөө орон нутгийн засаг захиргааны хамгийн жижиг хоёр дахь нэгжийг хэлнэ.

⁵ Отор нь хол газар удаан хугацаагаар малаа маллан нүүдэллэхийг хэлнэ.

График 8. Отор нүүдлийн бус шилжилт хөдөлгөөнд оролцох болсон үндсэн шалтгаан (эзлэх хувь)

График 9. Хөдөлмөр эрхлэх үндсэн шалтгаанаар ирэгсдийн хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбарууд (эзлэх хувь)

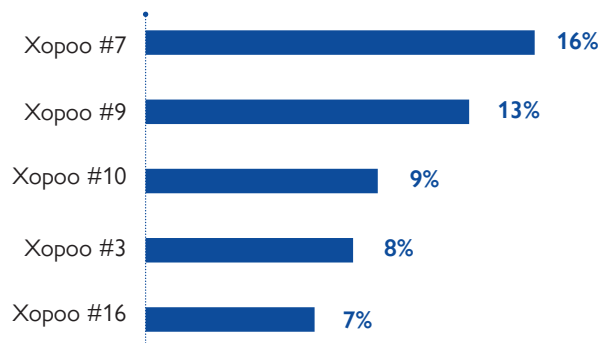

1.4 ЯВСАН ИРГЭД⁶

Тоон мэдээлэл нэгтгэх судалгааны гурав дугаар үе шат эхлэхээс өмнөх зургаан сарын хугацаанд Сүхбаатар дүүргээс нийт 3,299 иргэн явсан гэж бүртгэгдсэн ба энэ үзүүлэлт нь Улаанбаатар хотоос явсан нийт иргэдийн 13 хувийг эзэлж байна. Явсан иргэдийн хамгийн өндөр хувийг 7-р хороо (дүүргийн нийт явсан иргэдийн 16 хувь) эзэлжээ. Улаанбаатар хотын бусад дүүрэг руу явсан иргэдийн үзүүлэлт (95 хувь) өндөр байгаа бол дүүрэг дотроо бусад хороо/хэсэг рүү (4 хувь), хөдөө орон нутаг руу (1 хувь) явсан хөдөлгөөн мөн бүртгэгдсэн байна.

Улаанбаатар хот дотроо шилжин явагсдын 61 хувь нь орон сууц зонхилсон хэсгүүд рүү нүүсэн бол 33 хувь нь орон сууц болон гэр хороолол холимог хэсгүүд рүү, 6 хувь нь гэр хороолол зонхилсон хэсгүүд рүү нүүсэн байна. Түүнчлэн хөдөө орон нутгийг зорьсон иргэдийн тал нь сумын төвийн багууд руу явсан бол үлдсэн 50 хувь нь сумын төвийн багууд руу явсан байна.

График 10. Явсан хөдөлгөөн хамгийн их бүртгэгдсэн хороод (эзлэх хувь)

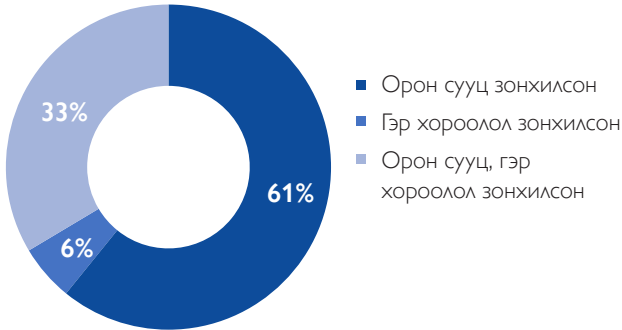

Бүдүүвч 4. Явсан хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

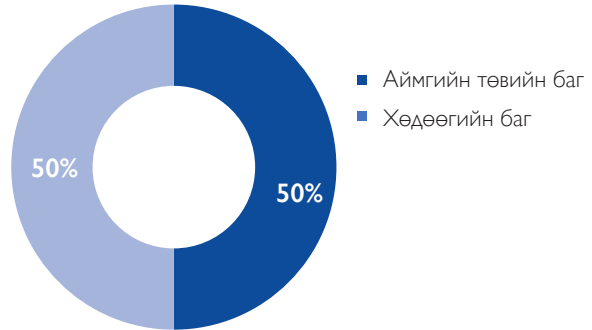

⁶ Явсан иргэд гэдэг нь Улаанбаатар хотын аль байршлыг орхиж явснаас үл хамааран хотын нэг цэгээс нөгөө цэг рүү, эсвэл орон нутаг, гадаад улс оронд явсан иргэд, айл өрхийг хэлнэ. Мөн түүнчлэн энэхүү тоон мэдээлэл нь хэсгийн ахлагчийн мэдлэг, тандалт судалгаан дээр үндэслэн тооцоолсон тоо тул бодит тоон мэдээллээс зөрүүтэй байх боломжтой юм.

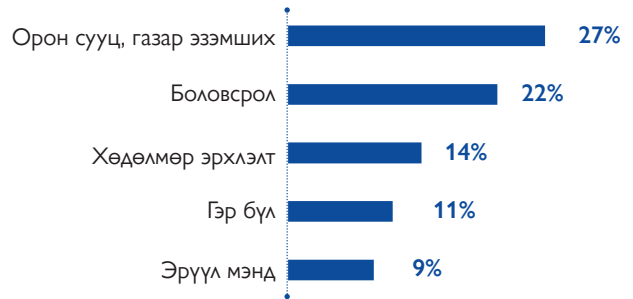
Бүдүүвч 5. Улаанбаатар хот доторх явсан хөдөлгөөний төрөл (орон байрны төрлөөр)

Бүдүүвч 6. Хөдөө орон нутаг руу явсан хөдөлгөөний төрөл (эзлэх хувь)

Сүхбаатар дүүргээс явсан иргэдийн үндсэн шалтгаан нь өмнөх үнэлгээнээс хойш өөрчлөгдөж орон сууц, газар эзэмших (27 хувийн мэдээлснээр) болсон байна. Өмнөх үнэлгээгээр 27 хувь байсан боловсрол гэсэн үндсэн шалтгаан нь энэ удаа 22 хувь болж буурсан байна. Түүнчлэн, бусад шалтгаанд хөдөлмөр эрхлэлт (16 хувь), гэр бүл (11 хувь) ба эрүүл мэнд (9 хувь) оржээ. Эдгээр үр дүнг өмнөх судалгааны үр дүнтэй харьцуулж үзэх нь зүйтэй.

1.5 ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

График 12. Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбарууд (эзлэх хувь)

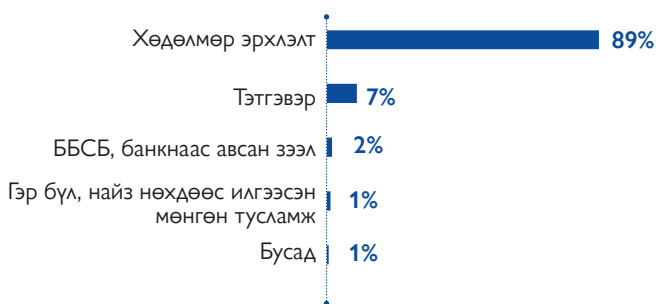

Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд хэсгүүдийн 32 хувийн мэдээлснээр нийгмийн ажлын салбар хөдөлмөр эрхлэлтийн зонхилох салбар байв. Түүнчлэн барилгын салбар хэсгүүдийн 26 хувьд зонхилж хөдөлмөр эрхлэлтийн үндсэн салбаруудын нэг хэвээр байсан бол дараа нь бөөний болон жижиглэнгийн худалдааны салбар (13 хувь) оржээ.

1.6 САНХҮҮГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

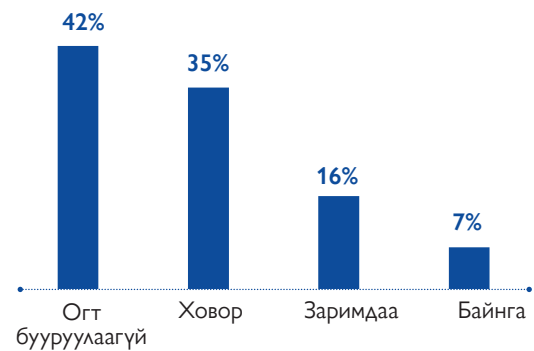
Сүхбаатар дүүргийн орлогын үндсэн эх үүсвэр нь хөдөлмөр эрхлэлт гэж мэдээлсэн ба энэ үзүүлэлт хэсгүүдийн 89 хувьд зонхилж байна. Түүнчлэн хэсгүүдийн 7 хувь нь тэтгэврийг орлогын үндсэн эх үүсвэр гэж нэрлэсэн бол 2 хувь нь ББСБ болон банкнаас авсан зээлийг орлогын үндсэн эх үүсвэр гэж нэрлэсэн байна.

График 13. Орлогын үндсэн эх үүсвэр (эзлэх хувь)

Сүүлийн зургаан сарын хугацаанд хүнсний хэрэглээ мэдэгдэхүйц хэмжээгээр буурсан гэж хэсгүүдийн 58 хувь мэдээлжээ (өмнөх үнэлгээний 66 хувь гэсэн үзүүлэлтээс буурсан). Түүнчлэн 13 хэсэгт (хэсгүүдийн 7 хувь) хүнсний хэрэглээ тогтмол байдлаар буурсан үзүүлэлттэй байсан ба энэ нь 13,000 иргэнд (дүүргийн хүн амын 10 хувь) хүрч нөлөөлсөн гэж үзэж байна. 7 дугаар хороонд (4 хэсэг) энэ үзүүлэлт хамгийн өндөр үзүүлэлттэй байна.

График 14. Хүнсний хэрэглээгээ багасгасан (эзлэх хувь)

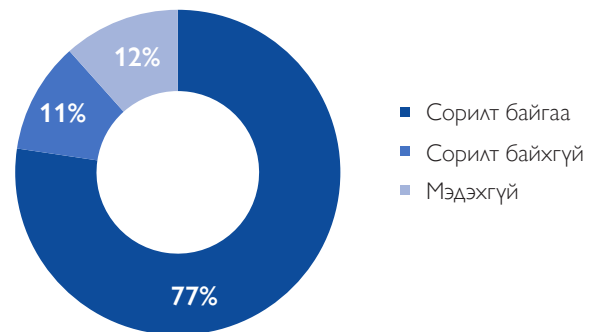
Хүснэгт 1. Хүнсний хэрэглээгээ тогтмол байдлаар бууруулсан хамгийн олон өрхтэй хороод

НИЙТ	7-р хороо	18-р хороо
13 хэсэг	4 хэсэг	3 хэсэг

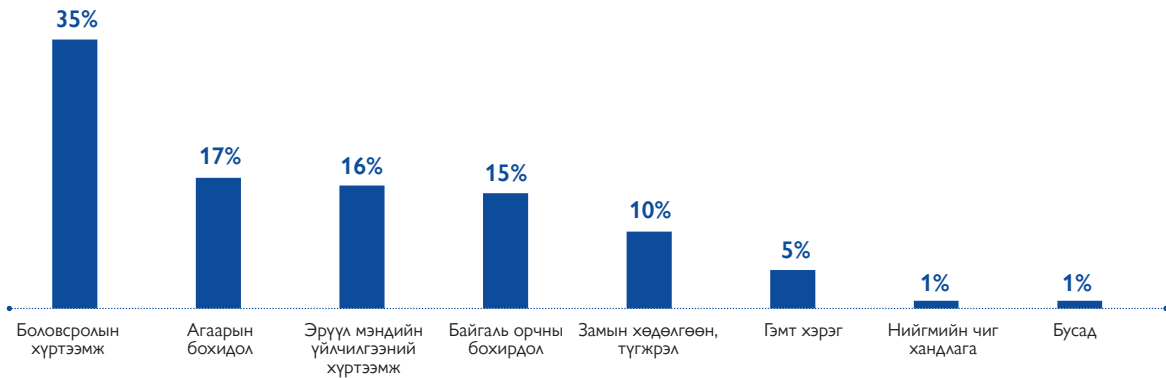
1.7 ШИЛЖИЛТ ХӨДӨЛГӨӨНТЭЙ ХОЛБООТОЙ ТУЛГАМДАЖ БҮЙ АСУУДЛУУД

Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд нийт хэсгүүдийн дөрөвний гурваас илүү буюу хэсгүүдийн 77 хувь тус дүүрэгт шилжин ирж буй иргэдийн нөлөөллөөс улбаатай хамгийн ихээр тулгамдаж буй багадаа нэг төрлийн асуудал байгаа гэж мэдээлсэн байна. Хамгийн ихээр тулгамдаж буй асуудлаар 60,000 иргэнд (дүүргийн нийт хүн амын 35 хувь) хүрч нөлөөлж буй боловсролын үйлчилгээний ачааллыг нэрлэсэн бол үүний дараа дүүргийн нийт хүн амын 13 хувьд хүрч нөлөөлж буй агаарын бохирдлыг хэсгүүдийн 17 хувь мэдээлсэн байна. Түүнчлэн өмнөх үнэлгээгээр эрүүл мэндийн үйлчилгээний ачаалал нэрлэсэн асуудлыг хэсгүүдийн 10 хувь мэдээлж байсан бол энэ удаа тус үзүүлэлт 16 хувьд хүрч дүүргийн нийт хүн амын 17 хувь буюу 23,000 гаруй иргэнд хүрч нөлөөлж байна.

Бүдүүвч 7. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлуудыг мэдээлсэн хэсгүүд (эзлэх хувь)

График 15. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлууд (эзлэх хувь)

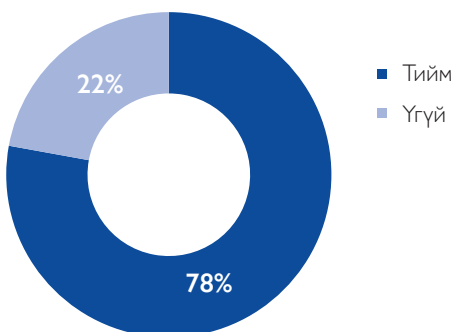
Хүснэгт 2. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудал нь “боловсрол” гэж мэдээлсэн хороод

НИЙТ	11-р хороо	7-р хороо
61 хэсэг	14 хэсэгт	8 хэсэгт
10-р хороо	3-р хороо	16-р хороо
8 хэсэг	6 хэсэг	5 хэсэг

Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд нийт хэсгүүдийн 78 хувь нь засаг захиргааны нэгжээс шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх арга хэмжээ авч ажилласан гэж мэдээлсэн бол 22 хувь нь хангалттай арга хэмжээ авч ажиллаагүй гэж мэдээлжээ. Засаг захиргаанаас одоогийн байдлаар авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээнүүдээс

гадна богино хугацааны хөдөлгөөнийг бүртгэх эрх зүйн орчныг сайжруулах, төвлөрсөн бүсийн орох, гарах хөдөлгөөний хяналтыг сайжруулах (15 хувь) асуудлыг эрх баригчид анхаарах нь зүйтэй гэж үндсэн мэдээлэгчдийн талаас илүү буюу 68 хувь үзсэн байна.

Бүдүүвч 8. Засаг захирнааны нэгжээс арга хэмжээ авч байгаа эсэх (эзлэх хувь)

График 16. Шилжилт хөдөлгөөнтэй холбоотой тулгамдаж буй асуудлыг шийдвэрлэх бусад арга хэмжээ (хэсгийн хувь)

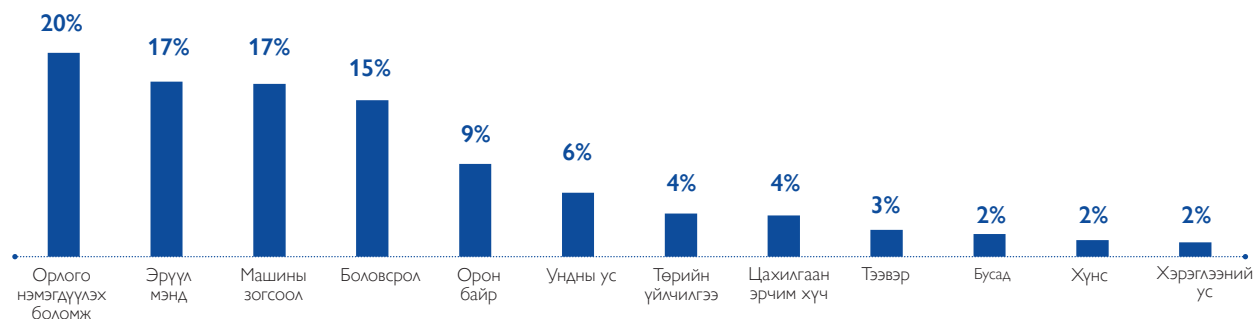

1.8 ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ХҮРТЭЭМЖ БА ДЭД БҮТЭЦ

Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд иргэдэд хамгийн хүртээмжгүй байгаа дэд бүтцээр орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцооны дутмаг байдлыг хэсгүүдийн 20 хувь мэдээлсэн ба энэ үр дүнг өмнөх үнэлгээний үр дүнтэй харьцуулж үзэх нь зүйтэй.

Түүнчлэн тулгамдаж буй хоёр дахь үндсэн асуудлаар эрүүл мэндийн үйлчилгээний ачаалал хэсгүүдийн 17 хувь мэдээлжээ. Өмнөх үнэлгээгээр энэ үзүүлэлт 14 хувь байжээ.

График 17. Хангалттай хүртээмжгүй байгаа үйлчилгээ (эзлэх хувь)

Хүснэгт 3. Орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо дутмаг гэсэн асуудал хамгийн их бүртгэгдсэн хороод

НИЙТ	16-р хороо	13-р хороо	12-р хороо
99 хэсэг	12 хэсэг	10 хэсэг	9 хэсэг
10-р хороо	15-р хороо	17-р хороо	8-р хороо
8 хэсэг	8 хэсэг	8 хэсэг	7 хэсэг

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж буй үндсэн бэрхшээлээр нийтийн эзэмшлийн зам, талбай, барилга байгууламжид аюулгүй нэвтрэхэд шаардлагатай тусгайлсан эмнэлгийн тусламж

үйлчилгээний дутмаг байдал (22 хувийн мэдээлснээр) байдлыг нэрлэсэн бол үүний араас тусгайлсан боловсролын үйлчилгээний дутмаг байдал (15 хувь) орсон байна.

График 18. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж буй асуудлууд (эзлэх хувь)

ДҮГНЭЛТ

Сүхбаатар дүүргийн хэмжээнд хийсэн энэ удаагийн үнэлгээний үндсэн үзүүлэлт нь өмнөх удаагийн үнэлгээний үзүүлэлтэй, нэн ялангуяа шилжилт хөдөлгөөний чиг хандлага, нийгэм-эдийн засгийн хувьд ижил төстэй байна. Орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо дутмаг байх асуудал өмнөх удаагийн үнэлгээтэй адил хамгийн ихээр тулгамдаж буй үндсэн асуудал хэвээр байна. Уг сорилт нь хүнсний аюулгүй байдалд мэдэгдэхүйц сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгааг энэ удаагийн үнэлгээний тоон мэдээлэл харуулж байна. Хэдийгээр хэсгүүдийн 58 хувь нь хүнсний хэрэглээгээ тогтмол байдлаар бууруулсныг мэдээлсэн ба энэ үзэгдэл нь буурах хандлагатай байгаа ч эдгээр хэсгүүдийн дийлэнх нь орлогоо нэмэгдүүлэх боломж бололцоо дутмаг байна гэж мэдээлжээ.

Түүнчлэн иргэдийн Сүхбаатар дүүрэгт ирэх ба дүүргээс явах шийдвэрт нөлөөлж буй бас нэгэн тулгамдсан асуудал бол үйлчилгээний хүртээмж юм. Энэ удаагийн үнэлгээний үр дүнгээс харвал эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний ачаалалтай холбоотой бэрхшээл нэмэгдсэн байна. Эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний хүртээмж дутмаг байх нь эрүүл мэнд доройтох, нийгмийн нягтрал багасах зэрэг сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй. Тиймээс эрүүл мэндийн үйлчилгээний ачааллын шилжин суурьшигчийн сайн сайханд байдалд үзүүлэх нөлөөллийг дэлгэрэнгүй судалж үзэх нь зүйтэй.

© Жавхлантөгс

Уг тайлангийн үр дүн, дүгнэлт нь зөвхөн судалгааны багийн байр суурийг илэрхийлэх бөгөөд ОУШХБ, түүний гишүүн улсууд, Швейцарын хөгжлийн агентлаг болон бусад хандивлагчдын байр суурийг илэрхийлэхгүй болно. Тайлангийн туршид ашигласан тэмдэглэгээ болон материалын танилцуулга нь аливаа улс орон, нутаг дэвсгэр, хот, бүс нутгийн эрх зүйн байдлын талаар ОУШХБ-ын зүгээс ямар нэгэн үзэл бодлоо илэрхийлэх, эсхүл түүний эрх баригчид, хил хязгаарыг илэрхийлээгүй болно.

ОУШХБ нь шилжин суурьшигчид, хөдөлгөөнт хүн ам болон нийгэмд тустай, хүмүүнлэг, цэгцтэй шилжилт хөдөлгөөний зарчмыг баримтлан ажилладаг. ОУШХБ нь засгийн газар хоорондын байгууллага, олон улсын хамтын нийгэмлэгийн түншүүдтэйгээ шилжилт хөдөлгөөний үйл явц дахь сорилтыг шийдвэрлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, шилжилт хөдөлгөөний асуудлын талаар мэдлэг мэдээллээ дээшлүүлэх, шилжилт хөдөлгөөнөөр дамжуулан нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих, мөн шилжин суурьшигчдын нэр төр, сайн сайхныг дээдлэх зэрэг зорилтын хүрээнд хамтран ажилладаг.

Энэхүү тайлан нь Швейцарын хөгжлийн агентлагийн санхүүжилттэйгээр, ОУШХБ-аас хэрэгжүүлж буй “Монгол Улс дахь дотоод шилжилт хөдөлгөөнийг ойлгож, удирдах нь” төслийн хүрээнд хийгдэж буй ажлуудаас гаргаж буй үр дүнгийн нэг хэсэг юм. Энэхүү төслийн зорилго нь Хүн амын Хөдөлгөөнийг Тандах Матрицыг (ДТМ) ашиглан Монгол Улсын дотоод шилжилт хөдөлгөөн, хөгжлийн бодлогыг тууштай хэрэгжүүлэх замаар нотолгоонд суурилсан томъёолол, хэрэгжилтийг бэхжүүлэн бататгахад оршино. Тайланг загварчлах ажлыг Ямэй Дү, дотоодын зөвлөх Ганбатын Гэрэлтогтохын хамт боловсруулсан болно. Судалгааны асуулгын загварчлалыг ОУШХБ-ын ДТМ-ын баг, НЗДТГ-ын оролцоотойгоор боловсруулсан байна. Судалгааны мэдээллийг ОУШХБ-ын Ази, Номхон далайн бүс нутгийн алба болон Глобал ДТМ-ийг дэмжих багийн техникийн дэмжлэгтэйгээр Хүн амын Хөдөлгөөнийг Тандах Матрицын (ДТМ) хэрэглүүрийг ашиглан цуглуулж, дүн шинжилгээ хийсэн болно.

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг